

УДК 81'23:[811.111 + 811.161.2]:81'25

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ІНТЕРОГАТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Тетяна Стоянова

кандидат філологічних наук, асистент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна
e-mail: t.v.stoianova@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0424-6783>

Юлія Стоянова

здобувачка вищої освіти за другим (магістерським) рівнем зі спеціальності 035 Філологія Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна
e-mail: stoyanova97@icloud.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8534-7617>

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено проблемі, актуальній для загального мовознавства і перекладознавства. У дослідженні проаналізовано лінгвістичні засоби відтворення англійських інтерогативних конструкцій у перекладі українською мовою, досліджено провідні перекладацькі стратегії, тактики і прийоми. За результатами було доведено пріоритетність стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу і розповсюдженість тактик передачі релевантної інформації, коректного оформлення та лінгвокультурної адаптації. Аналіз застосованих перекладацьких прийомів дозволив дійти висновку про кількісне переважання прийомів контекстуальної заміни, перестановки, заміни типу синтаксичного зв'язку, а серед комплексних трансформацій — частотне вживання прийому смислового розвитку та антонімічного перекладу. Дослідження має перспективу вивчення особливостей відтворення у перекладі різних комунікативних типів.

Ключові слова: перекладознавство, інтерогативні конструкції, перекладацькі стратегії, тактики, прийоми.

Вступ. Феномен «інтерогативність» має давню історію в наукових розвідках. Наукові праці видатних філософів Стародавньої Греції, Риму, Китаю мали вигляд полемічних диспутів, де пошук істини відбувався шляхом підбору влучних відповідей до поставлених питань.

Теоретичним підґрунтям для написання статті слугували розвідки перекладознавців про особливості інтерогативних конструкцій в англійській та українській мовах, зокрема Т. Вакуленка, С. Гедзя, О. Почепцова, Л. Рочикашвілі, Л. Чайки, І. Шевченка, Дж. Серля, К. Баха, Р. Харниша, Дж. Остін, Н. Хомського, У. Чейфа, Ч. Фрейза, Дж. Лайонза.

При дослідженні інтерогативів враховувались як комунікативна ситуація, контекст, так і власне прагматична спрямованість інтерогативної конструкції. Одиницею перекладу виступали як окремі слова, так і цілі речення (висловлювання). Саме цим було обумовлено складність перекладу таких англомовних конструкцій і варіативність їх відтворення засобами української мови.

Об'єктом дослідження слугували інтерогативні конструкції, відібрані з англійських художніх творів та їх перекладні відповідники українською мовою. Предметом дослідження стали засоби відтворення англійських інтерогативів у перекладі українською мовою.

Актуальність статті зумовлена потребою у підвищенні якості перекладу у різних сферах людської діяльності. Сучасні перекладознавчі дослідження спрямовані на всебічний аналіз результатів перекладу, проте прагматичний потенціал інтерогативних конструкцій ще й досі залишається поза увагою, зокрема ще недостатньо систематизовані і класифіковані засоби відтворення англійських інтерогативів засобами типологічно неблизько споріднених мов, зокрема української.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні засобів відтворення англійських інтерогативних конструкцій українською мовою, з урахуванням особливостей функціонування інтерогативів та їх прагматичного навантаження.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- дослідити інтерогативні конструкції з урахуванням їх прагматичного навантаження;
- визначити особливості функціонування інтерогативів та специфіку їх відтворення у перекладі українською мовою;

• проаналізувати засоби відтворення англійських інтерогативних конструкцій у перекладі українською мовою.

Матеріали та методи дослідження. Відповідно до об'єкта, предмета дослідження, мети та визначених завдань використано такі методи дослідження: метод теоретичного узагальнення для опису теоретичних джерел розвідки; порівняльний метод для зіставлення текстів вихідною мовою (англійською) і мовою перекладу (українською); метод аналізу для характеристики мовного матеріалу. Матеріалом дослідження слугували англійські інтерогативні конструкції, відібрані методом суцільної вибірки із роману Марка Твена “The Adventures of Tom Sawyer” та казки Льюїса Керола “Alice in Wonderland”.

Результати та дискусія. Увесь обсяг відібраного матеріалу було підібрано з метою ілюстрації особливостей уживання англійських інтерогативних конструкцій та визначення засобів їх відтворення у перекладі українською мовою роману Марка Твена “The Adventures of Tom Sawyer” та казки Льюїса Керола “Alice in Wonderland”.

У сучасному мовознавстві існують різні підходи до класифікації інтерогативного речення. Критеріями для них є структура (форма), семантика (значення) або прагматика (функція) даної одиниці. І в залежності від підходу в класифікаціях спостерігається змішання критеріїв, дослідники полемізують про вибір критеріїв щодо складання класифікації.

За класифікацією О. В. Угарової розрізняють такі типи інтерогативів за структурою (формою): 1) загальні питання (General Question, або Yes-No Question); 2) альтернативні питання (Alternative Question); 3) розділові питання (Disjunctive Question, або Tag-question, або Tail-question) і 4) спеціальні питання (Special Question, або Wh-question) (Угарова, 2011: 9). Такий поділ визначається структурою (формою) питального речення.

Класифікація І. Располової ґрунтується на протиставленні займенникових і незайменникових питальних речень, тобто основним критерієм поділу є наявність займенника (питальні займенники ‘who’, ‘where’, ‘why’, ‘what’, ‘how’, ‘which’) або його відсутність, у цьому випадку висловлення оформлюється як запитання виключно за рахунок зміни порядку слів із прямого на зворотний, використання допоміжних дієслів (у часових формах групи Indefinite) у поєднанні з інтонаційними засобами (мелодикою мовлення). За такого підходу залишається поза увагою семантика інтерогативів.

На перший погляд, більш досконалою убачається класифікація за характером запитання і передбачуваною відповіддю. За цією класифікацією усі питальні речення поділяються на загальнопитальні і частковопитальні. Найчастіше загальне питання виражається питальним реченням без займенникових слів, а часткове питання передається займенниковим питальним реченням. Недоліком такого підходу є той факт, що запитання не завжди семантично і структурно пов'язане із відповіддю.

У дослідженні за основу було взято класифікацію, яка враховує семантику та прагматику інтерогативних висловлень. Відповідно питальні речення класифікувались як альтернативні, розділові й декларативні запитання незайменникового та займенникового типів (Вакуленко, 1992: 104).

До типологічно спільних ознак інтерогативних конструкцій, за якими вони можуть бути протиставлені спонукальним і розповідним реченням, зараховують інверсію, наявність питального займенника або прислівника, знак питання та використання певної інтонаційної моделі (Гуйванюк, 2000: 5).

Адекватний, якісний переклад англійських інтерогативних конструкцій передбачає обов'язкове врахування прагматичної спрямованості висловлювання, контексту і комунікативної ситуації в цілому.

Одиницею перекладу в даному випадку може виступати як окреме слово, так і ціле речення (висловлювання). Усе зазначене вище спричиняє труднощі перекладу англійських інтерогативних конструкцій і варіативність їх відтворення засобами української мови.

Англійська та українська граматичні системи є відмінними за своєю побудовою, англійська є аналітичною, а українська — синтетичною, флективною. Граматичні парадигми української мовної системи, її синтаксичні зв'язки можуть реалізовуватися безприйменниковим шляхом, тоді як для англійської мови характерне широке застосування прийменників, допоміжних дієслів, часток, артиклів тощо. Синтетичних граматичних форм в англійській мові, як і аналітичних в українській небагато. Отже, розбіжності у функціонуванні питальних речень зумовлені різною граматичною природою української та англійської мов.

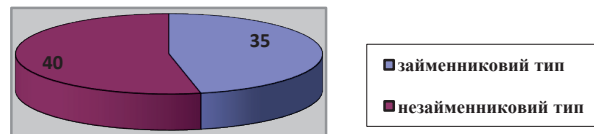
На попередньому етапі було сформовано загальну вибірку зі 100 питальних речень, відповідно по 50 речень із кожного з проаналізова-

них художніх творів. Потім було визначено кількісне співвідношення англійських питальних речень займенникового та незайменникового типів на різному ілюстративному матеріалі. Надалі засоби відтворення англійських питальних речень українською мовою досліджувались у кожній підгрупі окремо. У романі М. Твена співвідношення двох типів інтерогативів склало 65 % займенникових порівняно з 35 % незайменникових, у казці Л. Керолла — 70 % та 30 % відповідно.

Приклади проаналізованих англійських питальних речень займенникового типу в двох досліджуваних творах зведено у таблицю 1, відповідно приклади інтерогативів незайменникового типу — у таблицю 2. Діаграма 1 ілюструє кількісне співвідношення інтерогативів займенникового та незайменникового типу у романі М. Твена “Adventures of Tom Sawyer”, діаграма 2 у казці Л. Керолла “Alice in Wonderland”.

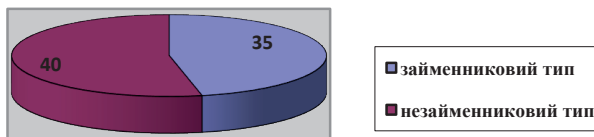
Діаграма 1

Співвідношення інтерогативів займенникового та незайменникового типу у романі М. Твена “Adventures of Tom Sawyer”, %

Діаграма 2

Співвідношення інтерогативів займенникового та незайменникового типу у казці Л. Керолла “Alice in Wonderland”, %

На наступному етапі дослідження було проаналізовано українські інтерогативи у перекладах роману М. Твена «Пригоди Тома Соєра» і казки Л. Керолла «Аліса у Дивосвіті» з метою визначення провідних стратегій, тактик і операцій відтворення англійських інтерогативів засобами української мови.

Таблиця 1

Ілюстративні приклади англійських інтерогативів займенникового типу із українським перекладом (на матеріалі роману М. Твена “Adventures of Tom Sawyer” та казки Л. Керолла “Alice in Wonderland”)

Англійські питальні речення займенникового типу з роману М. Твена “Adventures of Tom Sawyer”	Переклад українською	Англійські питальні речення займенникового типу з казки Л. Керолла “Alice in Wonderland”	Переклад українською
“What you been doing in there?”	“Що ти там робив?”	“and what is the use of a book, “without pictures or conversation?”	“Чого варта книжка без малюнків та розмов?”
“What do you call work?”	“Що ти звеш роботою?”	“How are you getting on now, my dear?”	“Ну, як ти, голубонько?”

Таблиця 2

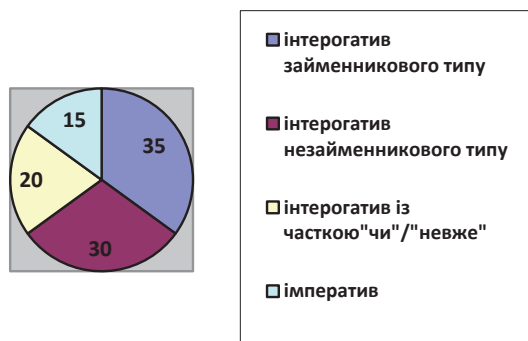
Ілюстративні приклади англійських інтерогативів незайменникового типу із українським перекладом (на матеріалі роману М. Твена “Adventures of Tom Sawyer” та казки Л. Керолла “Alice in Wonderland”)

Англійські питальні речення незайменникового типу з роману М. Твена “Adventures of Tom Sawyer”	Переклад українською	Англійські питальні речення незайменникового типу з казки Л. Керолла “Alice in Wonderland”	Переклад українською
“Can’t I never learn anything?”	“Невже я ніколи нічого не навчусь?”	“Do you think you could manage it?”	“Тільки що вона про мене подумає?”
“...old chap, you got to work, hey?”	“Шо, голубе, змусили працювати?”	“But do cats eat bats, I wonder?”	“От лише... чи їдять коти кротів?”

Було констатовано, що при перекладі англомовних інтерогативів займенникового та незайменникового типів засобами української мови було вжито стратегію комунікативно-рівноцінного перекладу. Вибір стратегії пояснюється передусім особливостями об’єкта перекладу — художніх текстів та збігом авторської інтенції авторів художніх творів і перекладачів.

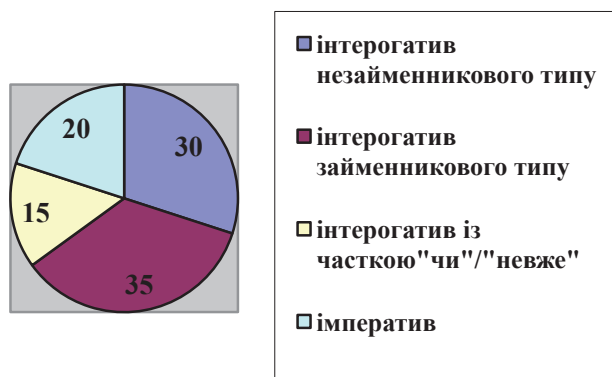
Діаграма 3

Співвідношення різних засобів відтворення англійських інтерогативів займенниковою типу українською мовою, %

Діаграма 4

Співвідношення різних засобів відтворення англійських інтерогативів незайменниковою типу українською мовою, %

Серед перекладацьких тактик найбільш розповсюдженими у кількісному вираженні було визначено тактику передачі релевантної інформації, тактику коректного оформлення інформації та тактику лінгвокультурної адаптації, які було застосовано при відтворенні інформації, не зрозумілої для представників іншої культури або при корегуванні форми представлення інформації представникам іншої

мовленнєвої культури. Співвідношення тактик представлено в діаграмі 5.

Таблиця 3

Зведена таблиця результатів аналізу засобів відтворення англійських інтерогативів займенниковою типу українською мовою

Назва засобу	Кількість уживання, %	Приклад
інтерогатив займенникового типу	35	« <i>What you been doing in there?</i> » — «Що ти там робиш?»
інтерогатив незайменникового типу	30	« <i>Which way?</i> » — «Так чи інак?»
інтерогатив із часткою «чи»/«невже»	20	« <i>Let me think: was I the same when I got up this morning?</i> » — «А ну пригадаймо: коли я прокинулась — чи була я такою, як завжди?»
імператив	15	« <i>Why don't you fall yourself?</i> » — «Сам падай»

Таблиця 4

Зведена таблиця результатів аналізу засобів відтворення англійських інтерогативів незайменниковою типу українською мовою

Назва засобу	Кількість уживання, %	Приклад
інтерогатив незайменникового типу	30	« <i>Lemme go with you?</i> » — «Можна й мені з тобою?»
інтерогатив займенникового типу	35	« <i>...old chap, you got to work, hey?</i> » — «Що, голубе, змусили працювати?»
інтерогатив із часткою «чи»/«невже»	15	« <i>Can't I never learn anything?</i> » — «Невже я ніколи нічого не навчусь?»
імператив	20	« <i>You won't tell anybody at all?</i> » — «Не кажи нікому!»

Серед перекладацьких прийомів найбільш поширеними виявились перекладацькі трансформації перестановки, заміни типу синтаксичного зв'язку, функціональної заміни, прийому смислового розвитку та антонімічного перекладу. Дані наведені в таблицях 5 і 6.

Висновки. Як засвідчив аналіз англійських інтерогативів, відібраних із художніх творів М. Твена і Л. Керолла та їх українськомовних пере-

кладів, спрямований на визначення провідних стратегій, тактик і прийомів відтворення засобами українською мовою питальних речень займенникового і незайменникового типів, провідною перекладацькою стратегією є стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу. Щодо перекладацьких тактик, найбільшою частотністю відрізняються тактика передачі релевантної інформації, тактика коректного оформлення інформації і тактика лінгвокультурної адаптації.

Таблиця 5

Зведена таблиця результатів аналізу перекладацьких прийомів для відтворення англійських інтерогативів українською мовою

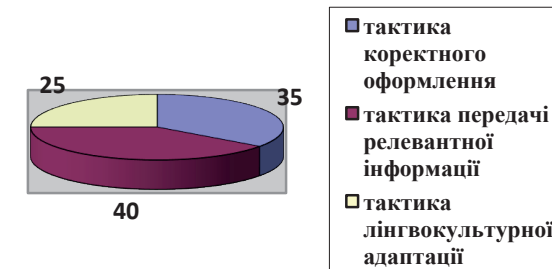
Назва перекладацького прийому	Частотність уживання, %	Приклад
контекстуальна заміна	30	« <i>What did you give?</i> » — «Скільки заплатав?»
перестановка	35	« <i>Who's accused you?</i> » — «Хто ж тебе обвинувачує?»
заміна типу синтаксичного зв'язку	15	« <i>What do you reckon'll come of this?</i> » — «Як ти думаєш, що з цього вийде?»
прийом смислового розвитку	10	« <i>What do you want to be so mean for?</i> » — «Нащо ти мене мучиш?»
антонімічний переклад	10	« <i>You sure you can keep him?</i> » — «Певний, що не проговоритися?»

Щодо перекладацьких прийомів, найбільш поширеними виявились контекстуальна заміна (30 %), перестановка (35 %), заміна типу синтаксичного зв'язку (15 %), прийом смислового розвитку (10 %), антонімічний переклад (10 %).

Дослідження вбачається перспективним через можливість залучення до об'єкта вивчення засобів відтворення інших комунікативних типів у перекладі з англійської мови українською.

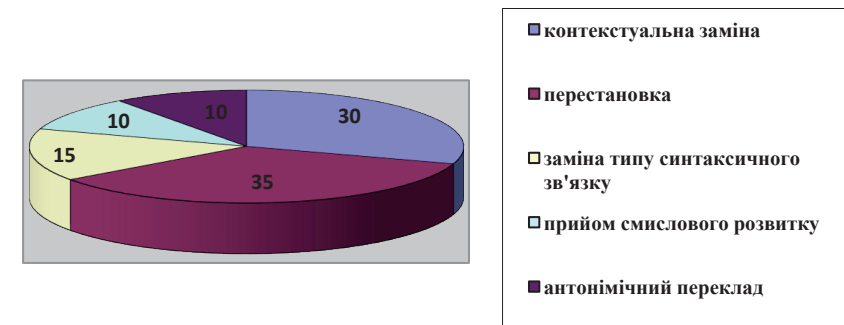
Діаграма 5

Співвідношення перекладацьких тактик для відтворення англійських інтерогативів засобами української мови, %

Діаграма 6

Співвідношення перекладацьких прийомів для відтворення англійських інтерогативів засобами української мови, %

ЛІТЕРАТУРА

Вакуленко Т. А. Структурно-семантические и коммуникативно-прагматические особенности вопросительных предложений фразеологизированной структуры: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Киев, 1992. 204 с.

Гуйванюк Н. В. Питальні речення в сучасній українській мові. Чернівці: Рута, 2000. 66 с.

Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Донецьк: ДонНУ, 2001. 435 с.

Сітко А. В. Англійське питальне речення в рамках теорії мовленнєвої діяльності. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць факульте-

ту лінгвістики Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету. Київ, 2005. Вип. 10. С. 120–128.

Угарова Е. В. Вопросительные предложения английского языка: краткий справочник. Москва, 2011. 50 с.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕДАЧИ АНГЛИЙСКИХ ИНТЕРРОГАТИВНЫХ КОНСТРУКЦИЙ В ПЕРЕВОДЕ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Татьяна Стоянова

кандидат филологических наук, ассистент кафедры перевода, теоретической и прикладной лингвистики Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,

Одесса, Украина

e-mail: t.v.stoianova@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0424-6783>

Юлия Стоянова

соискатель высшего образования второго (магистерского) уровня по специальности 035 Филология Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,

Одесса, Украина

e-mail: stoyanova97@icloud.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8534-7617>

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена проблеме, актуальной для общего языкознания и переводоведения. В исследовании были проанализированы лингвистические средства передачи английских интеррогативных конструкций в переводе на украинский язык, изучены основные переводческие стратегии, тактики и приемы. На основании результатов была доказана приоритетность стратегии коммуникативно-равноценного перевода и распространенность тактик передачи релевантной информации, корректного оформления и лингвокультурной адаптации. Анализ примененных переводческих приемов позволил сделать вывод о количественном преобладании приемов контекстуальной замены, перестановки, замены типа синтаксической связи, а среди комплексных трансформаций — частотное употребление приема смыслового развития и антонимического перевода. Перспективой исследования является изучение особенностей передачи в переводе разных коммуникативных типов.

Ключевые слова: переводоведение, интеррогативные конструкции, переводческие стратегии, тактики, приемы.

PECULIARITIES OF RENDERING ENGLISH INTERROGATIVE CONSTRUCTIONS IN UKRAINIAN TRANSLATION

Tetiana Stoianova

Candidate of Philology, Assistant of the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky»

Odessa, Ukraine

e-mail: t.v.stoianova@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-0424-6783>

Yuliia Stoianova

Master Student in Philology, State Institution South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky

Odesa, Ukraine

e-mail: stoyanova97@icloud.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-8534-7617>

SUMMARY

The article is dedicated to the problem urgent both for general linguistics and translation studies. In the focus of the analysis there are linguistic means of rendering English interrogative constructions in Ukrainian translation, as well as the study of the main translation strategies, tactics and devices. It has been concluded that the dominant one is the strategy of communicatively relevant translation, while the most widely occurred tactics are the tactic of rendering relevant information, the tactic of correct presentation and the tactic of linguistic and cultural adaptation. The analysis of the translation devices has revealed the predominance of such devices as contextual replacement, transposition, change of syntactic type, as for the complex devices — antonymous translation and the technique of semantic development. The perspective of the research is seen in the study of the peculiarities of rendering other communicative types in translation.

Key words: translation studies, interrogative constructions, translation strategies, tactics and devices.

REFERENCES

Vakulenko, T. A. (1992). Strukturno-semanticeskije i kommunikativno-pragmaticeskije osobennosti voprositelnykh predlozhenij frazeologizirovannoj struktury: dis...kand. filol. nauk: 10.02.04. [Structural-semantic and communicative-pragmatic peculiarities of interrogatives of phraseologicalized structure: Phd thesis for Philology:10.02.04], Kyiv. [in Russian].

Gujvanyuk, N. V. (2000). Pytalni rechennya v suchasnij ukrajinskij movi. [Interrogatives in contemporary Ukrainian]. Chernivci : Ruta. [in Ukrainian].

Zagnitko, A. P. (2001). Teoretychna gramatyka ukrajinskoyi movy: Syntaksys: Monografiya. [Theoretical grammar of Ukrainian: monography], Doneczk : DonNU. [in Ukrainian].

Sitko, A. V. (2005). Anglijske pytalne rechennya v ramkakh teoriiy movlennyevoyi diyalnosti [English interrogative in the framework of the speech activity theory]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh*: Zbirn. nauk. prats fakultetu lingvistyky Humanitarnoho instytutu Natsionalnoho aviacijnoho universytetu., Kyiv. [in Ukrainian].

Ugarova, E. V. (2011). Voprositelnyje predlozhenija anglijskogo jazyka: kratkij spravochnik. [Interrogatives in English: brief reference book], Moscow. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.07.2020

УДК 811.111'581:003.074

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО ГУМОРУ УКРАЇНСЬКОЮ

Тетяна Стоянова

кандидат філологічних наук, асистент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

Одеса, Україна

e-mail: t.v.stoianova@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0424-6783>

Ксенія Черненко

здобувачка вищої освіти за другим (магістерським) рівнем зі спеціальності 035 Філологія Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

Одеса, Україна

e-mail: itspmoo@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8485-9490>

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей відтворення англійського гумору українською мовою. Актуальність роботи зумовлена нагальною потребою комплексного дослідження англomовного гумору як текстово-дискурсивного утворення та особливостей її перекладу. Метою дослідження є аналіз специфіки відтворення англomовного гумору. У результаті дослідження автори доходять висновку, що відтворення англійського гумористичного дискурсу повинно враховувати національні особливості народу, культуру та традиції. Переклад гумористичного дискурсу вимагає використання різного роду трансформацій: лексичних, граматичних (в тому числі синтаксичних та морфологічних), семантичних, стилістичних. Часто ці види трансформацій виступають у змішаному вигляді. Найбільш ефективними трансформаціями є: лексичні, граматичні та комплексні лексико-граматичні. Предметом дослідження є гумор — найбільш поширений сучасний різновид комічного. Поняття гумору визначається як всеосяжне явище, спосіб бачення, спосіб життя. Природа гумору залежить від лінгвокультури-